

Cumhuriyet

Güney Dinç’le “Aydınlığa Mektuplar” üzerine söyleşi

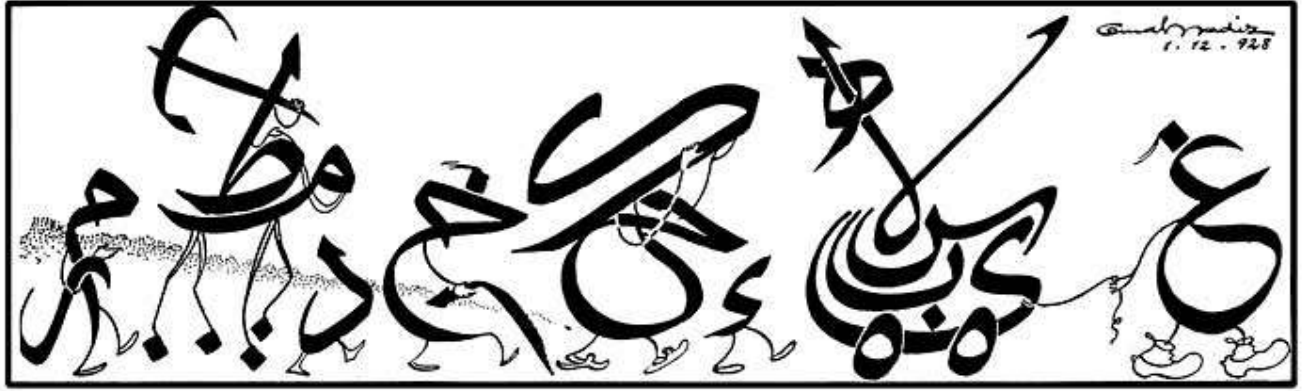
Güney Dinç’in yeni kitabı, “**AYDINLIĞA MEKTUPLAR**”, Yapı Kredi Yayınevi’nce yayımlandı. Kitap, 1928-1937 yılları arasında okurların gazetelere gönderdikleri mektuplardan seçilen ilginç örneklerden oluşuyor. Kitabın nasıl hazırlandığı ve genel olarak içeriği, başlangıçtaki “Sunu” bölümünde özetlenmektedir. Mektuplar, yazarın “Ekin Bahçesi, – Dönüşüm, Değişim -, Hep O Şarkılar, Bitmeyen Kavga – Çalışma Yaşamı - Kadınlara Dair, Şehremaneti’nin Nazarı Dikkatine ve Daldan Dala” adını verdiği altı ana başlık altında derlenmiş. Her bölümün başına, konularıyla ilgili, dönemin özelliklerini içeren kısa açıklamalar eklenmiş. Böylece Cumhuriyet’in kurumlaşma döneminde okurların güncel gelişmeler karşısındaki düşüncelerini yansıtan bir seçki elde edilmiş. Birbiri ardına devrimlerin gerçekleştiği, eski yaşam biçiminin kamusal kurumlarıyla birlikte geride bırakılıp yenilerinin oluşturulduğu bir dönemde halkın eğilimlerinin saptanması, geçmişin olduğu kadar günümüzün, hatta geleceğin değerlendirmesi açısından da önem taşıyor. Okurlar, yalnız siyasal dönüşümlerle değil, başta kendi sorunları olmak üzere yaşamın tüm yönleriyle ilgilenmişler. Kimi güldürücü, kimi şaşırtıcı, tümü düşündürücü grafiti tadında bir derleme çıkmış ortaya. İnsanların hiç yorulmadan, çerez gibi, kolayca okuyabilecekleri bir kitap olmuş.

“Aydınlığa Mektuplar” üzerine Güney Dinç’le söyleştik:

Ozan Yayman: Nasıl oldu da basın tarihinin üzerinde hiç durulmayan bir yönü ile ilgilendiniz? Yararlanılan kaynaklar, araştırma biçimi ve süresi gibi, kitabın oluşumuyla ilgili ayrıntılar nelerdir? Neden 1937’de son buluyor?

Dinç: Eski gazeteler arasında dolaşmak çok keyifli bir iştir. Birden kendinizi yaşayan tarihin ortasında bulursunuz. En önemsiz ayrıntıya kadar her satırı okumak istersiniz. Böyle bir arayış sırasında çok ilginç “kari mektupları”na rastladım. Olay böyle başladı. Aralıklarla sürdürülen on yılı aşan bir çalışma sonucunda kitap oluştu. Günümüzde olduğu gibi, araştırma dönemimizde de basının başkenti İstanbul idi. Yeni Türk Alfabeti’nin uygulamaya konduğu 1928 yılı Kasım ayından başlayarak çeşitli dönemleri kapsamak üzere İstanbul’dan Vakıf, Cumhuriyet, Son Posta, Tan, Akşam, Milliyet. Kurun, İzmir’den Anadolu, Yeni Asır, Hizmet gazeteleri tarandı. Ankara’nın daha sonra Ulus adını alan Hakimiyeti Milliye gazetesinde pek az okur mektubunun yer

bulduğunu gördüm. Yeni yazıya geçişle birlikte gazeteler, yayınlarının çekiciliğini artırmak amacıyla görsel öğelere daha fazla yer vermeye başladılar. Bu gelişmeleri yansıtmak açısından, ülkemizin karikatür sanatının öncüleri Cemal Nadir Güler, Ramiz Gökçe, Ratip Tahir Burak, Nemci Rıza Ayça, Hulki Onaran, Sururi Gümen gibi ustaların aynı yıllarda yayınlanan ve okur mektuplarıyla örtüşen çizimlerinden örnekler sunduk. Okurları fazla sıkmamak için kitabın bir yerde sonlanması gerekiyordu. Araştırmayı Cumhuriyet'in temel dönüşümlerinin gerçekleştirildiği 1928-1937 yılları arasındaki süreyle sınırlandırdık. Ancak İkinci Dünya Savaşı ve ülkemizin çok partili siyasal yaşama geçiş günlerinde okur görüşlerini yansıtacak mektuplar da yayına hazırlanmaktadır. Gazetelerin taranmasında, çok güç koşullarda önemli bir kamu görevini başarıyla yürüten İzmir Milli Kütüphane'nin birikiminden yararlandım.

Hicret!..

Cemal Nadir Akşam, 1. 12. 1928,

Ozan Yayman : İktidarın İzmir Milli Kütüphane'ye karşı son girişimlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dinç : Milli Kütüphane, her yaşta İzmirli için son derece önemli bir kültür merkezidir. Henüz ortaokul öğrenciliğim sırasında ödevlerim için kaynak bulmak amacıyla Karşıyaka'dan vapurla İzmir'e gelip, Milli Kütüphane'de çalıştığım günleri anımsıyorum. Osmanlı Devleti dönemindeki İzmir'de, camilerdeki kitaplıkların dışında Türkler'in, çağdaş anlamda tek bir kütüphanesi bulunmuyordu. Bu önemli eksikliği gidermek amacıyla, aralarında Celal Bayar, Süleyman Ferit Eczacıbaşı ve Avukat Kadızade İbrahim Bey'in de bulunduğu ondört kentli, 1911 yılında, "İlm'ü İrfan Encümeni" adı altında günümüzdeki anlamıyla kamusal amaçlı özel bir dernek kurmuşlar ve bu derneğin girişimleriyle 23 Nisan 1912'de "Milli Kütüphane" nin açılışı yapılmıştı. Kütüphanenin adındaki "milli" sözcüğü, başta İzmir'in Yunanlılarca işgal edilmesi sırasında olmak üzere, daha sonra da çeşitli dönemlerde ulusal bütünleşme yolunu açabileceği kuşkusuyla tartışma konusu yapılmıştı. Son olarak AKP iktidarının

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hazırladığı 'Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı' ile yaklaşık yüz yıllık İzmir Milli Kütüphanesi bir kez daha cezalandırılmak istenmektedir. Yeni tasarıyla derleme eserlerin bir nüshasının gönderildiği kütüphane sayısının 5'ten 3'e indirilerek İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ile İzmir Milli Kütüphanesi ücretsiz kitap edinme olanağından yoksun bırakılmaktadırlar. Bu girişim İzmir'in ve İzmirli'lerin cezalandırılması amacına yöneliktir. Karanlıktan güç alanlar, aydınlığı sevmezler.

Ozan Yayman: Neden “Aydınlığa Mektuplar”?

Dinç: Türkiye’de aydınlanmaya bir başlangıç alınacaksa, bana göre bu, Cumhuriyet yönetimine geçiştir. Onca devrimin birbirini izlediği, eski yaşam biçiminin kurumlarıyla birlikte geride bırakılıp yenilerinin oluşturulduğu bir dönemde, adı anılmayan yalın insanlarımız bu gelişmeler karşısında neler düşünüyorlardı. Hiç araştırılmayan bu konudaki en önemli kaynağın, gazetelere gönderilen okur mektupları olabileceğini gördüm. Gerçekten de, uçsuz bucaksız bir birikimin içine inmiş oldum. Öncelikle vurgulamalıyım ki, mektuplarda saptadığım temel yöneliş katıksız bir “Cumhuriyet coşkusu” dur. Okurların Cumhuriyet’i yürekten sahiplendiklerini gördüğüm için Türkiye Cumhuriyet’nin her yönden kuşatılmak istendiği bir dönemde, kitaba “Aydınlığa Mektuplar” adının uygun geleceğini düşündüm.

Ozan Yayman: Biraz da kitabın içeriğinden söz edelim.

Dinç: Okur mektupları, basının değişmez tüketicileri durumundaki okurları, konu olmaktan çıkarmakta ve özne durumuna getirmektedir. Tarih boyunca hep ünlülerden söz edilmektedir. Yalın insanlar önemsensememiş, kimse onlardan söz etmemiştir. Oysa yaşamın gerçek özneleri okurlardır. Gösterişsiz, ünsüz, yalın, okulda, karakolda dayak yiyen, otobüste birbirinin ayağına basan, emekli aylığını alabilmek için banka kapılarında sabahlayan insanlar. Her sabah penceresinden sevgiyle izlediği ıhlamurların hoyratça budanıp köklenmesine yüreği elvermeyen doğa tutkunu insanlar. Sorunları dost söyleşilerinde tartışmak, onların içinde yaşadıkları çözümsüzlükleri aşmalarına yetmiyor. Toplumsallaşmak gerekiyor. Sokaktaki adamın, ünlü köşe yazarları gibi her sabah gazetesinde düşüncelerini açıklayacağı bir yeri de yok. Hangi telden çalacağını bilemeyen yazarın yorgun dizgelerinden konu bulma sıkıntısı çektiğini izlerken, dert yüklü kişinin susup kalması dayanılacak şey değil. Yayın yoluyla sağlanan toplumsallaşma, suskunluğu aşmak isteyen kimi insanlara umut ışığı olmuş. Okurlar gazetelere gönderdikleri mektuplarında yalnız kişisel yakınmalarını sergilemekle yetinmemişler. Çok geniş alanlara yayılan öneri, eleştiri ve saptamalarıyla, insanlığın anı defterini tutmuşlar. Bu gün çoğumuz gazetelerdeki okur mektuplarıyla belki yeterince ilgilenemiyoruz. Ancak geriye

dönük bir araştırma, karşımıza şaşırtıcı ve bir o kadar da düşündürücü görüntüler koyuyor. Yakın geçmişin düşünce çeşitliliğini okuyucu mektuplarında buluyoruz. Mektupları okurken, “neden bu uyarılara zamanında gereken ilgi gösterilmedi de, sorunlar yığılaşıp sonraki kuşakların başına yıkıldı,” diye düşünmekten geri duramıyoruz. Göldeste niteliğindeki çok yazarlı bir kitap olan “**Aydınlığa Mektuplar**”, bu gerçeklerle birlikte sessiz çoğunluğun görüşlerini yansıtıyor.

Ozan Yayman: Genel bir değerlendirme yapacak olursak, günümüzde de canlılığını koruyan mektuplar hangi konular üzerinde yoğunlaşıyor ?

Dinç: Hiç kuşkusuz en ilginç mektuplar, çevre ve kent sorunlarını ele alıyor. Onları “**Şehremaneti'nin Nazarı Dikkatine**” başlıklı bölümde topladık. Kentleşme, gelişmenin ve çağdaşlaşmanın en somut uygulanma alanıdır. Kentlilik, dostluktur, sevgidir, paylaşımıdır. Yurtdaşıklık olgusunun temeli de sevgidir. Bir ülkenin dağlarını, denizlerini, ormanlarını, akasularını, havasını, güneşini, uygarlık yapıtlarını ve elbette insanlarını sevmiyorsanız eğer, yurt sevgisinden söz edebilir misiniz ? Okurlar bu konularda çok somut istemlerde bulunuyorlar. Konutların, işyerlerinin kapıları önünde park ederek hava, ses ve görüntü kirliliği yaratan otomobiller, yollardaki çukurlar, hamamların, fırınların pisliği, açıktaki helalar, sokak satıcılarının, fabrika düdüklarının gürültüsü, tıkabasa doldurulan trenler, otobüsler, tranvaylar ve vapurlarla yapılan kent içi yolculuklar, geceleri yeterince aydınlatılmayan sokaklar, günlük yaşamın çarpıklıklarından ileri gelen en yaygın yakınmalar arasında bulunuyor.

Özellikle İstanbul'la ilgili çok sıcak gözlemler. var. Yağmalanıp yok edilen nazlı kent. İhlamurların gölgelediği Boğaziçi iskeleleriyle, Şirketi Hayriye vapurlarıyla, tramvaylarıyla, hamamlarıyla, “sevdiğiniz sokak adlarıyla,” anılarda kalan İstanbul. Yazın tozlu, kış gelince çamurlu sokaklarında zilli satıcıların dolaştığı, gün kararırken havagazı fenerlerinin göz kırptığı, geceleri karga çığlıklarından insanların uyuyamadıkları İstanbul. Özellikle vapurlar ve tramvaylar, İstanbullular'ın anılarla, öykülerle yüklü günübirlik yaşamlarının ayrılmaz parçalarıydı.

Savaş yorgunu Anadolu'nun iş ve umut kaynağı. Kalpak Mustafa'nın Kalpak Ahmet'i yitirdiği, Batumlu Emrullah'ın İslam Sürmeli'yi aradığı kuşatılmış kent... Bakırköy, Yeşilköy, Feriköy, Ortaköy, Arnavutköy gibi mahallelerinde adlarına uygun olarak kırsal yaşamın egemen olduğu bir dönem. Sabahları fabrika düdükleleriyle uyanmaya alışamayan insanların şaşkınlığı. Ve İstanbulluların İstanbul sevgisi. Şimdi kaç kişi kaldı, İstanbul'da yaşadıkları için mutluluğunu doyasıya haykıran. Günümüzde rant uğruna kentsel değerleri yok etme yarışına girenler, yakın geçmişin yerini bulamayan çağrılarına kulak vermelidirler. Elde avuçta kalanları da büsbütün yitirmemek için.

Belediye İmar Faaliyetine Başladı!..

Ramiz Gökçe
Köhne İstanbul'dan kurtuluyoruz...
Karikatür, 6 Ekim 1938, S. 145

Kentsel sorunların dile getirildiği ortamlarda, İzmir'den de söz etmemek olanaksız. Bir zamanlar ıssızlığı ve sessizliği ile anılan Kordonboyu'na yolcusu olmadan girmeleri yasaklanan faytoncular ilginç yöntemlerle bu yasağı delmeyi başarmışlar. Ancak Belediye'nin atlara don giydirme buyruğu karşısında da ne yapacaklarını şaşırıp kalmışlar.

Güncel yakınmaların ötesinde, geleceğe seslenen mektuplar da bulunmaktadır. Çapa Nuridede Mahallesi'ndeki okurun eski yolların arsaya

dönüştürülmesiyle her isteyenin nereden gelip geçeceklerini gözetmeden kendi bildikleri gibi evler yapmaları sonucunda yörede sokak kalmadığını vurgulayan mektubu, yakın gelecekteki çarpık kentleşmenin işeretini veriyordu. Eski eserlerin, örneğin Mimar Sinan'ın yapıtlarının korunup onarılması, yeni yapıların artık rastgele değil, mimarlar eliyle gerçekleştirilmesi öneriliyordu. Okurların, doğayla birlikte çevrenin korunmasını amaçlayan önerileri, modern ve çok sesli bir topluma, çağdaş ve gelişmiş bir yaşam biçimine geçiş beklentilerini ortaya koyuyordu. Ne yazık ki, çevremizde gördüklerimiz, bu önerilerin hiç ciddiye alınmadığını göstermektedir.

Dün,bugün!

- Anne bak, Sabiha Gökçen uçuyor...
- Bakamıyorum.. Gözlerim kararıyor!..

Akbaba, 1937, S. 182

Ozan Yayman: Son sözünüz?

Dinç : 1923 – 1938 yıllarının mektupları ile günümüzün gerçekleri arasında çok derin uçurumlar bulunuyor. Bu durumu karikatür ustalarının çizimleri açıklıkla ortaya koyuyor. 1937 yılındaki gözlemler yukarıdaki gibi idiyse, 21. yüzyılda yaşanmakta olanlar nasıl açıklanabilir? Şimdi biz neredeyiz? Bu gün karşılaşılan sorunların aşılması, anlaşılıyor ki, geçmiştekilerden çok daha güç. Okurların, her zamankinden çok, Cumhuriyet'in kazanımlarına ve demokratik haklarına sahip çıkmaları gerekiyor. Cumhuriyet karartılmamalıdır.